

Zodpovědné rozhodování při výběru hračky

V tomto příspěvku bych se s vámi ráda podělila o tajemství zodpovědného rozhodování. Rozhodování je složitý proces, jemuž bychom měli věnovat pozornost. Unáhlená a nepromyšlená rozhodnutí málokdy bývají dobrá. Mohou nás připravit o peníze, čas, nebo dokonce ohrozit zdraví či životní prostředí. Rozhodování je proces, do kterého by měl vstupovat rozum a systematické postupy.

PHDr. KATEŘINA JANČAŘIKOVÁ, PH.D.

Je důležité umět se správně rozhodovat, nicméně ten, kdo zná metodiku správného rozhodování, si vždy může vybrat, zda se jí bude, nebo nebude řídit. Ale ten, kdo ji nezná, se rozhoduje výhradně na základě intuitivních a někdy i zmanipulovaných impulzů. Díky znalosti zodpovědného rozhodování odhalíme rovněž některé triky prodejců, a především do svého systému rozhodování začleníme dopady na zdraví i na životní prostředí.

Co je rozhodování

Rozhodování je určitý proces, při němž pro konkrétní osobu vybíráme to nejlepší ze všeho, co se nabízí. Před samotným rozhodováním je třeba si vyjasnit **kritéria**, podle kterých se chceme rozhodovat. Bez vyjasnění kritérií nemůže proces rozhodování proběhnout správně. Při koupi hračky nás obvykle zajímá cena, ale rozhodování podle jediného kritéria (v tomto případě ceny) nestačí. Jistě si umíte představit hračku, která je nejlevnější ze všech, ale dětem žádnou radost nepřinese. Proto by nás měla zajímat také funkčnost, životnost i další parametry, naše rozhodování by zkrátka mělo být **multikriteriální**.

Jak se lidé rozhodují

Někteří lidé o rozhodování příliš nepřemýšlejí. Koupí to první, co

Možná právě přemýšlíte, jakou hračku pořídit dětem pod stromeček. Stavebnici Duplo, nebo dřevěný láček? Anebo plyšového medvěda? Možná zvažujete, zda je lepší jedna velká, tzn. zpravidla drahá hračka, či více hraček levnějších. Někdo se možná zeptá i na to, zda našetřené peníze investovat do hraček. Není lepší zaplatit hezký výlet či návštěvu kouzelníka? Jak jen vybrat ze všech možností dárku, které se nabízejí?

uvidí nebo co je napadne. Jsou vysoce ovlivnitelní tím, co jim někdo doporučí. Jiní lidé před koupí (či nějakým počinem) dlouho přemýšlejí, pečlivě zvažují všechny možnosti a okolnosti, radí se s více lidmi...

Podle jakých kritérií vybíráme hračky:

- Podle ceny (nejlevnější).
- Podle toho, co si přejí děti (ty ovšem také někdo ovlivnil, a nelze tudíž předpokládat, že by jejich volba byla promyšlená).
- Podle toho, co si přejí rodiče dětí.
- Podle toho, co jsme se dozvěděli při studiu.
- Podle toho, co se osvědčilo v jiné mateřské škole či třídě.
- Podle reklam v televizi.

- Podle toho, jak daná věc ovlivní zdraví dětí; jde např. o materiál, ze kterého je vyrobena.
- Podle toho, jak daná věc ovlivní postoje dětí, např. panenka Barbie má prokazatelný vliv na zvýšený výskyt anorexie a dalších poruch příjmu potravy.
- Podle délky záruční doby.
- Podle značky.
- Podle dopadů na životní prostředí.

Jak se firmy snaží ovlivnit kupující

Každý výrobce i prodejce touží na prodeji vydělat. Někteří jsou velice draví a snaží se vnucovat výrobky pochybné kvality, nebo dokonce produkty s neblahými zdravotními dopady. Existují různé triky, jak přesvědčit zákazníka. Některé firmy nabízejí „slevu“, pokud si výrobek okamžitě závazně objednáme. Ovšem při kritickém porovnání cen na trhu zjistíme, že to finančně

výhodné není, že slovo „sleva“ bylo použito jen jako lákadlo na zákazníky. Obdobně se zneužívají i jiná slova, například ekologický, zdravý, domácí nebo babiččin. Pokud však věnujeme čas zkoumání výrobku, zjistíme, že nijak výjimečný není, případně je mnohdy dokonce horší než jiný výrobek bez této „nálepky“.

Firmy se prostě všemožně snaží prodat co nejvíce zboží, i takového, které není k užítu nebo které nepotřebujeme. Nejde jim o naše blaho – prodej zboží je zdrojem jejich příjmů. Dnešní ekonomika je na postavena na prodeji a konzumním přístupu. Prezident George Bush po útoku 11. září radil občanům USA, co mají dělat, aby pomohli, a řekl: „Nakupujte!“

S nákupem je ovšem nerozlučně spjata drancování přírodních zdrojů, ničení životního prostředí, vytváření odpadů a také pokles lidského štěstí, protože lidé musejí trávit více času v práci, aby si na věci, které nepotřebují, vydělali. Jen malé procento věcí, které koupíme, se používá déle než půl roku. Jak je možné, že ekonomika stojí na takovémto základu? Bylo to tak navrženo jako řešení světové hospodářské krize.

Výrobci využívají plánovaného a uvědomělého opotřebení. **Plánované opotřebení** znamená, že se při výrobě záměrně navrhne nějaká součástka tak, aby její životnost byla právě v délce záruční doby a aby nešla nahradit. Zákazník je tak nucen kupovat si každé dva roky nový výrobek. Ano, právě plánované opotřebení je důvodem toho, že například holicí strojky našich pradědečků jsou stále funkční, kdežto ten, který jsme manželovi koupili před dvěma lety, se rozbil.

Uvědomělé opotřebení znamená, že se nakupují nové věci (často oblečení, boty nebo kabelky a tašky) nikoli proto, že by se ty staré již opotřebovaly, ale proto, že se „přestaly líbit“, že „vyšly z módy“. Ano, pod vlivem reklamy a módních trendů jsou dnes lidé schopni vyhodit do kontejnerů, nebo v lepším případě darovat na charitu, naprosto funkční a krásné věci.

I Specifika prodejců hraček

Prodejci hraček mají mezi ostatními prodejci jistá specifika. Obecně prodávají věci, které nejsou zcela nezbytné, ale slouží ke hraní. A protože jsou hračky většinou určeny dětem, cílí na zákazníky, které lze velice efektivně zasáhnout reklamní kampaní. A přesně to prodejci hraček dělají, protože i oni chtějí vydělávat peníze. Mnozí z nich mají výdělek jako prioritu, tj. nejde jim ani rozvoj a zdraví dětí, ale o vlastní výdělek. Proto se na trhu objevují hračky, které jsou zdravotně závadné, či hračky, které z dlouhodobého hlediska dětem škodí, jako například panenky Barbie.

Fakta o Barbie

- ✱ Barbie byla poprvé představena v roce 1959; byla i tmavovlasá, oblečená do černobíle pruhovaných plavek.
- ✱ Každou vteřinu se na světě prodají dvě panenky Barbie.
- ✱ Barbie jsou určeny pro dívky ve věku 3–12 let.
- ✱ Svou první Barbie dostanou holčičky většinou ve třech letech.
- ✱ Během dětství pak získají v průměru sedm panenek Barbie.
- ✱ Barbie mají přes 80 zaměstnání, včetně rockové hvězdy, paleontoložky, a dokonce kandidátky na prezidentku.
- ✱ Prvním profesí Barbie byla modelka.
- ✱ Do roku 2000 neměla Barbie pupík.
- ✱ Nejprodávanejší Barbie byla „Totally Hair Barbie“ s vlasy dlouhými až k patám.
- ✱ Už v roce 1965 byla uvedena na trh „Slumber Party Barbie“ s vlastní koupelnou a knihou s názvem „Jak zhubnout“, ve které uváděla základní prostou radu: „Nejez.“

Zdroj: <http://prozeny.blesk.cz/>

I Panenka Barbie

Jean Kilbourne, autorka alarmujícího dokumentárního cyklu Killing Us Softly, požádala mladé ženy, aby si

prostřednictvím počítačového programu vymodelovaly tělo, které by si přály. Naprostá většina žen si vytvořila tělo s proporcemi, které se blížily proporcím panenky Barbie. Dlouhý krk, štíhlé dlouhé nohy, úzký pas, plná ňadra a ploché břicho. To je dnes považováno za „ideál krásy“. Ovšem žena s proporcemi panenky Barbie nemůže dlouhodobě přežít – zemřela by na podvýživu. Ale právě tento neblahý trend je zřejmě příčinou vzrůstajícího počtu dívek a žen trpících anorexií a bulimií.

I Toxické hračky

Třebaže takové spojení zní skoro paradoxně, je bohužel pravdivé. Celá řada hraček je velice toxická. Děti tudíž mnohdy dostávají od rodičů a dalších lidí hračky, které poškozují jejich zdraví. Žádný rodič ani pedagog samozřejmě takovou hračku nekupuje záměrně, ale z neznalosti. **Hnutí Arnika** vydalo informační letáček **Jak vybrat bezpečnou hračku**, který všem doporučuji.

Jaké nebezpečné látky v hračkách běžně nacházíme?

Ftaláty – změkčovačla plastů. Vyskytují se ve všech plastových hračkách. Čím je hračka měkčí, ohebnější a novější, tím je jich v ní více. Je prokázáno, že ovlivňují (urychlují) dozrávání pohlavní soustavy a způsobují její deformace (např. rozštěpy varlat), vyvolávají poruchy funkce štítné žlázy, poškozují centrální nervovou soustavu... Problém je v tom, že tyto látky (laicky řečeno velké molekuly s bromem) mají při různém chemickém složení stejné účinky. Zakázat však lze jen konkrétní chemickou látku, přičemž proces dokazování nebezpečnosti látky se vleče několik let. Výrobce hraček pak použije látku s nepatrně jiným složením, jiným názvem – a může ji zase používat...

Bisfenol A se taktéž nachází v plastech, i tvrdších. Jeho vliv na lidský organismus není zcela prozkoumán. Jisté však je, že narušuje hormonální systém. Výsledky nejnovějších výzkumů odhalily, že se právě tato látka stává spouštěčem celé řady nemocí.

Bromované zpomalovače hoření jsou neurotoxické látky, které se přidávají do celé řady výrobků, včetně hraček, např. plyšových, aby se snížila jejich hořlavost. Z výrobků se uvolňují do prostředí, ve kterém setrvávají dlouhou dobu a ničí nervové buňky.

Formaldehyd má rakovinotvorné účinky. Je obsažen v lepidlech, v syntetických pryskyřicích, některých mořidlech na dřevo a v nekvalitních plyšových hračkách.

Hračky s těmito látkami bychom rozhodně kupovat neměli. Existují ale i další toxiny, o kterých ještě nevíme přesně, jak působí.

Neexistuje žádné pravidlo, které by přikazovalo, že výrobky musejí být nejprve prozkoumány z hlediska toxicity a teprve pak povoleny. Je to naopak. Pokud je prokázána toxicita nějaké látky, což představuje složitý důkazní proces trvající několik let, je látka zakázána. Kdo si mezitím zničí zdraví jejím užíváním, má smůlu. Nikdo mu žádnou náhradu neposkytne.

I Krok za krokem při nákupu hračky

1. Nejprve se zamysleme, zda vůbec nákup uskutečnit. Je nutné si položit například tyto otázky: „Máme dost peněz?“, „Chceme je investovat právě do koupě hračky?“, „Nestačí hračky, které už máme?“, „Kam hračky dáme? – Máme na ně místo?“, „Kdo a jak dlouho je asi bude využívat?“, „Nechceme raději jet někde na pořádný výlet?“
2. Pokud se rozhodneme hračky koupit, pak přemýšlejme o tom, komu budou určeny. Podle toho si napíšeme kritéria, např. cena, barva, životnost, vliv na zdraví atd. (viz ilustrační tabulka níže). Kritéria lze samozřejmě podle potřeby a vlastního uvážení obměňovat.
3. Vybereme, případně i za asistence dětí, několik hraček, jejichž koupi zvažujeme, a zapíšeme je do levého sloupce zmíněné tabulky.

4. Dále použijeme **metodu prostého pořadí**, tedy v každém sloupci (kritériu) určíme pořadí hraček a zapíšeme je do tabulky. To znamená, že nejlevnější hračka je 1. místě, druhá nejlevnější na 2. místě atd. (V případě, že kritéria nabývají stejných hodnot, získávají obě varianty průměrné pořadí, např. pokud se dělí o 2. a 3. místo, mají obě hodnotu 2,5.)

5. Následně zohledníme **váhu kritérií**. Pokud jsme zadali hodnotu 5, pak pořadí v daném sloupci napíšeme vždy ještě čtyřikrát (nejlevnější hračka bude mít 5 × 1. místo, druhá nejlevnější 5 × 2. místo atd.). Pokud jsme zadali váhu kritérií 10, pak pořadí napíšeme do příslušného políčka celkem 10×.

6. U každé hračky spočítáme průměr (sečteme v každém řádku pořadí a vydělíme počtem sčítaných čísel, včetně těch zmnožených kvůli váze kritéria).

7. Objednáme hračku s nejnižším průměrem.

I Váha kritérií

Je jasné, že některá kritéria (vliv na zdraví) jsou důležitější než jiná (barva). Proto je na poslední řádce tabulky sloupeček označený „Váha kritérií“. Ekonomové zadávají váhu kritéria

v procentech, ale pak jde o docela složitý výpočet. My použijeme jen čísla od 1 do 10. Bude to jednodušší a pomůže to také. Čím vyšší číslo zadáme u kritéria, tím vyšší význam tomuto kritériu přisuzujeme. Ve vzorové tabulce má váhu kritéria 10 vliv na zdraví, protože jej považujeme za nejdůležitější, a váhu kritéria 1 má barva výrobku, jelikož ji lze považovat za nejméně podstatnou.

Při koupi hraček pro MŠ je důležité myslet také na jejich životnost! Jakou dávají prodejci záruku? Pokud jsou hračky na baterie, pak je dobré zvažovat i životnost baterií. Hračky s bateriemi mají vždy vyšší negativní dopady na životní prostředí i na naše peněženky.

Nákup hračky je důležitou věcí, která může mít různé dopady na zdraví a prospěch dítěte. Proto bychom hračky neměli nakupovat nerozvážně. V příspěvku je doporučen postup, jak lze při nákupu uplatnit rozum a znalosti. Tento postup jsem se naučila díky své přítelkyni doc. Ing. RNDr. Hany Schollové, Ph.D., za což jí děkuji.

Autorka působí na katedře biologie a environmentálních studií PedF UK

Tip na koupi hračky	CENA (Kč)	VLIV NA ZDRAVÍ	ZÁRUKA (měsíce)	VĚKOVÁ PŘIMĚŘENOST	PŘÁNÍ DĚTÍ	DOPO- RUČENÍ	BARVA	PRŮMĚR POŘADÍ
Váha kritéria	5	10	2	5	4	3	1	

Vzorová tabulka rozhodování při koupi hračky. V každém sloupečku napíšeme pořadí jednotlivých hraček. V prvním sloupečku dáme nejlevnější hračky 1. místo, druhé nejlevnější 2. místo atd. Takto postupujeme ve všech sloupcích. Další postup je uveden v textu výše.